

Lapsilisälain muutosesitykset 1948—1967¹

SIRKKA-LIISA KOLEHMAINEN

Voimassaoleva lapsilisälakimme

Nykyinen lapsilisäjärjestelmä maassamme on peräisin vuodelta 1948, jolloin laki lapsilisistä astui voimaan. Alkuperäinen lapsilisäjärjestelmämme vuodelta 1948 on pääkohdiltaan säilynyt sellaisenaan huolimatta lukuisista muutosehdotuksista, ja huolimatta siitä poikkeuksellisen suuresta paineesta, joka on kohdistunut lakiin. Koska lapsilisälaki voimaanastuessaan merkitsi meidän oloissamme ennennäkemättömän suurta kansantulon tasoitusta, ei sovi ihmetellä, vaikka sen ympärillä on vuosien mittaan taisteltu kiivaastikin.

Vaikka lapsilisälaki eduskunnassa lopulta menikin läpi yksimielisesti, ei se merkinnyt lain hyväksymistä ilman arvostelua. Olihan kyseessä tulonsiirto, jota silloiset olosuhteemme huomioonottaen on pidettävä erittäin radikaalisena uudistuksena. Lain ensimmäisessä eduskuntakäsittelyssä esiintyi jo runsaasti tulevien kiistojen aiheita. Puhuttiin ensimmäisen lapsen poisjättämisen välttämättömyydestä, rahoituksen liiasta kaavamaisuudesta ja arvosteltiin rikkaiden tarvetta lapsilisiin. Lapsilisälain vuosien mittaan osakseen saamasta suuresta mielenkiinnosta saa käsityksen, kun tarkastelee järjestelmään tai sen osaan kohdistuneita muutosyrityksiä.

Pääasiallisimman tutkimusaineiston tässä muutosyritysten erittelyssä muodostavat hallituksen esitykset, eduskunnassa

käydyt keskustelut, kansanedustajien aloitteet sekä komiteoiden ja valiokuntien mietinnöt. Edustajien »ääninä» mukaan on otettu kunkin asian käsittelyyn yhteydessä edustajien esittämiä, ajankohdalle tyypillisiä sanontoja, jotka kuvaavat myös julkisuudessa esitettyjä ajatuksia.

Lapsilisälakiin tulleet muutokset

Vajaan kuuden kuukauden kuluttua voimaantumisestaan tehtiin lapsilisälakiin ensimmäinen muutos. Muutoksen kohteena olivat Suomessa asuvat ulkomaalaiset. Väliaikaisen perhepalkkausjärjestelmän aikana työnantajat suorittivat perhepalkkaa jokaiselle perheelliselle työntekijälleen kansallisuuteen katsoimatta. Sitä vastoin lapsilisän saamisen edellytyksenä oli Suomen kansalaisuus, joten ulkomaalaiset työntekijät menettivät aikaisemmin saamansa sosiaalisen edun. Tästä huolimatta työnantaja joutui suorittamaan valtiolle lapsilisämaksun myös palveluksessaan olevan ulkomaalaisen työntekijän osalta. Tämä epäoikeudenmukaisuus herätti tietysti jonkinverran tyytymättömyyttä. Hallitus esitti nyt lapsilisälakia muutettavaksi siten, että lapsilisä suoritettaisiin sellaisestakin lapsesta, joka ei ole Suomen kansalainen, mutta asuu Suomessa. Lapsen huoltajan tuli kumminkin olla henkikirjoitettu Suomessa kahtena peräkkäisenä vuotena ennen lapsilisäilmoituksen tekemistä. Eduskunta hyväksyi lainmuutoksen 4. 3. 1949. (Hallituksen esitys 14/1949).

¹ Kirjoitus on lyhennelmä pro gradu tutkielmasta »Lapsilisämme puristuksessa». Helsingin yliopisto. Sosiaalipoliittikan laitos. 1966.

Hallitus esitti v. 1950 lapsilisälakia muutettavaksi siten, että sillä olisi valta huolimatta siitä, mitä laissa on säädetty, vastavuoroisuusperiaatteen pohjalta tehdä vieraan valtion kanssa sopimus lapsilisän suorittamisesta sen kansalaiselle. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen 16. 5. 1951. (Hallituksen esitys 181/1950).

Kansaneläkelain muutoksen yhteydessä 23. 5. 1956 kumottiin eduskunnassa lapsilisälain ensimmäisestä pykälästä se kohta, jossa lapsilisää poikkeuksellisesti määrättiin maksettavaksi seitsemääntoista ikävuoteen asti silloin, kun saajana oli työkyvytön lapsi. Kumoamispäätöksen teki mahdolliseksi kansaneläkelakiin tehty muutos, jonka mukaan jokainen 16 vuotta täyttänyt Suomessa asuva henkilö on vakuutettu vanhuuden ja työkyvyttömyyden varalta. (Hallituksen esitys 62/1956).

Kun yhä useammassa maissa oli siirrytty maksamaan lapsen järjestysluvun mukaan porrastettuja lapsilisiä, meilläkin tämä kysymys tuli ajankohtaiseksi keväällä 1962. Eduskunta oli lapsilisien yleiskorotusta silmälläpitäen lisännyt vuoden 1962 menoarvioon 50 miljoonaa markkaa lapsilisämeneoihin. Hallitus katsoi — perhekustannusten tasauskomitean annettua asiasta lausuntonsa — nyt tämän summan turvin olevan mahdollista siirtyä meilläkin porrastettuun lapsilisään. Se teki eduskunnalle esityksen, jonka mukaan yleiskorotuksen sijasta korotettaisiin lapsilisiä porrastettuina siten, että korotus ensimmäisestä lapsesta olisi 1 mk/kk, toisesta 3 mk/kk ja kolmannesta ja sitä seuraavista lapsista 6 mk/kk. Tämän mukaan vastaavat lapsilisät olisivat olleet 180 markkaa, 204 markkaa ja 240 markkaa vuodessa. (Hallituksen esitys 9/1962).

Muutoksen hyväksyminen eduskunnassa ei sujunut täysin yksimielisesti. Äärivasemmiston edustaja Torvi ehdotti koko porrastusajatuksen hylkäämistä. Hän piti parempana suorittaa lapsilisissä yleiskorotus entisen käytännön mukaan, jolloin olisi jokaiselta lapselta suoritettava korotettua lapsilisää 240 markkaa vuodessa. Kokoomuksen edustaja Raut-

LAPSILISÄLAIN MUUTOSesitykset VALTIOPÄIVITTÄIN 1948—1967

Oheisesta taulukosta havaitaan, että lapsilisäjärjestelmään kohdistunut puristus on vähitellen helpottunut. 60-luvulla ei enää paljon ole puhuttu lapsirajasta eikä tulo- tai omaisuusrajasta. Samoin pientyönantajien vapauttaminen lapsilisämaksuista ei enää näytä olevan harvastausten kohteena. Tuntuu siltä, että järjestelmä on vakiinnuttanut asemansa suomalaisessa sosiaalipolitiikassa. Sitä vastoin tällä vuosikymmenellä suurin mielenkiinto on kohdistunut lapsilisten markkamääräisiin korotuksiin, mikä on erittäin selvästi taulukosta nähtävissä.

Taulukon »muuta» sarakkeelle on koottu sellaisia esityksiä, joita ei ole voitu sijoittaa taulukon muille sarakkeille. Tällaisia esityksiä ovat olleet mm. rahoituslaki, jota on jouduttu uusimaan vuosittain vuodesta 1951 lähtien aina vuoteen 1963 saakka, jolloin uusi laki sosiaaliturvamaksuista astui voimaan. Edelleen tälle sarakkeelle on sijoitettu työnantajien lapsilisämaksujen korotukset ja alennukset, lapsiliselain ja työnantajien lapsilisämaksuista annetun lain selvennykset ja täsmennykset, lapsilisämaksujen siirtoyritykset ja talletusehdotus. Samoin Suomessa asuvien ulkomaalaisten lasten lapsilisäjärjestelyt ja lupa pohjoismaisen sosiaaliturvaa koskevan sopimuksen tekemiseen lapsilisän osalta ovat kyseisellä sarakkeella.

Edellä esitetystä arvostelusta huolimatta Suomen lapsilisäjärjestelmä ei ole mikään tilapäinen irrallisuus, vaan osa yleismaailmallista kehityskulkua. Yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikan tutkijat Yhdistyneitten Kansakuntien ja Kansainvälisen Työjärjestön piirissä toteavat nimenomaan, että sodanjälkeiselle sosiaalipolitiikalle on kaikkialla tunnusomaista juuri perhepoliittisten tulonsiirtojen omaksuminen.

Valtio- päivät	Supistusesitykset		Laaennusesitykset			Muut muutosesitykset			Hallituksen esitykset	Lakiasia-al.	Toivomusal.	Raha-asia-al.	Kyselyt	
	Tilalle uusi järjes- telmä	Pois ensim- mäiseltä tai ainoalta lapselta	Pois suuritu- loisilta	Yleinen korotus	Porras- tettu korotus	Järjes- telmän laajen- taminen	Rahoitus- lain kumoa- minen	Pientyön- antajain vapautta- minen						Muuta
1948										7	2	4	2	
—49	1	1	1	1	1			1	1	2	1	1		
—50						1				1	1	1		
1951	1									6	6	1	1	
—52			4							1	1			
—53	2							1	1	2	1			
1954			1							12	5	3	3	
—55							1			2	1			
—56										1	1			
—57		1	1	1	2	1			1	4	1	1		
1958	1	3	1		2					1	1			
—59			1		3					1	1			
—60	1				3	1				1	1		1	
—61					5		1			1	1			
1962					1		1			1	2			
—63					4		1			1	1			
—64					4		1			4	5	2	10	
—65					3	1				1	2		2	
1966	1				4		1			1	4	8		
—67	1						2							
Yhteensä	2 + 6 + 0	1 + 4 + 0	2 + 8 + 1	2 + 31 + 4	1 + 5 + 0	0 + 6 + 0	1 + 1 + 0	1 + 4 + 1	23 + 7 + 2	33	30	24	18	8

Hallituksen esitykset lihava kirjainlaji

Lakialoitteet

Toivomusaloitteet

Raha-asia-aloitteet

Kyselyt

tavallinen

kursiivi

kallio sitä vastoin oli hallituksen esitystä huomattavasti jyrkemmän porrastuksen kannalla. Hänen mielestään korotuksen tuli nousta progressiivisen asteikon mukaan aina kahdenteentoista lapseen asti. Rautkallion ehdottama porrastus, joka perustuu hänen ryhmätoverinsa Koiviston tekemään aloitteeseen oli seuraava: Ensimmäisestä lapsesta vuodessa maksettava lapsilisä olisi 162 markkaa, toisesta 192 markkaa, kolmannelta 228 markkaa, neljännestä 276 markkaa jne. Kahdestoista lapsi saisi lapsilisää tämän asteikon mukaan vuodessa 1090 markkaa. Kuten havaitaan, ensimmäinen, toinen ja kolmas lapsi hallituksen esitykseen verrattuna jäivät Rautkallion porrastuksessa huonompaan asemaan, ja itseasiassa ensimmäisen lapsen osalta olisi tapahtunut 6 markan vähennys voimassa olleeseen lapsilisämaksuun vuodessa. Tuolloin voimassa oleva porrastamaton lapsilisä oli 168 markkaa vuodessa. Eduskunta hyväksyi sellaisenaan hallituksen esityksen. Lakia sovellettiin käytäntöön 1. 4. 1962 alkaen.

Rahoituslakiin tulleet muutokset

Lapsilisien rahoitusjärjestelmässä ei ole vuosien varrella tapahtunut mitään periaatteellisia muutoksia. Työnantajat suorittavat tänäänkin, kuten vuonna 1948, määräprosentin maksamistaan palkkioista lapsilisämaksuna valtiolle. Valtio puolestaan vastaa mahdollisesta erotuksesta menoarviovaroin. Tosin valtion osuus on vuodesta 1963 alkaen pienentynyt, ja itseasiassa valtiolle on jäänyt ylijäämää maksetuista lapsilisämaksuista. Rahoituslakiin tehdyt muutokset ovat kohdistuneet enemmänkin lain sovellutukseen kuin sen perusteisiin. Muutosten aiheena ovat olleet työnantajien osuus prosentuaalisesti rahoituksessa, rahoituslain kullonienkin voimassaoloaika, ja lisäksi lakiin on tehty jokunen selvennys ja lisäys. Kun rahoitusjärjestelmään tehdyt muutokset eivät suoranaisesti ole vaikuttaneet itse lapsilisäjärjestelmään sivuutetaan ne tässä yhteydessä. Samasta syystä ei puututa pientyönantajien vapauttamista koskeviin aloitteisiin.

Laki muutosesitysten paineessa

Voimaansaatettu lapsilisäjärjestelmäme on voimassaoloaikanaan saanut silloin tällöin sekä eduskunnan että hallituksen taholta osakseen kiivastakin muutoshalua. Tästä huolimatta on niiden tapausten lukumäärä vähäinen, jolloin on esitetty koko järjestelmän perusteiden kumoamista ja korvaamista jollain toisentyypisellä järjestelmällä.

Aiheena järjestelmän periaate

Ensimmäinen lapsilisälakiamme vastaan kohdistuva aloite on peräisin vuodelta 1949. Toivomusaloitteen allekirjoittajien, Hiekkala ym., mielestä väliaikaiseksi säädetty rahoituslaki tulisi ennen voimassaolonsa päättymistä aiheuttamaan lisääntyvää työttömyyttä ja tuotannon lamautumista. Mutta ei ainoastaan vain rahoituslaki ollut aloitteen mukaan epäonnistunut, vaan myös koko lapsilisälaki oli epäoikeudenmukainen ja huono.

»Laki perustuu Hitlerin Saksasta meil-lekin siirretylle väestönlisäyspropaganda-periaatteelle, ja sellaisena toteuttaa huonosti sosiaalisen tarkoituksensa ja tietää sellaista rasitusta, jota taloudellinen kantokykymme ei kestä.»

»Käytäntö on jo osoittanut, että lapsilisänä nostettuja varoja on »helpolla tul-leina» käytetty juopotteluun ja muuhun tuhlaukseen, ja sanomalehdissä on täyty-nyt toisia kehoittaa perimään nuo varan-sa.»

»Väärin perheettömiä kohtaan, joilla usein on omaisiaan huollettavanaan.»

Erytyisesti ihmeteltiin sitä, että varak-kaillekin piti maksaa lapsilisää. Näistä seikoista johtuen ehdotettiin lapsilisä-lakia muutettavaksi siten, että se tulisi rakentumaan sosiaaliselle huoltoperiaat-teelle, ja annettava apu rajoittuisi vain sellaisiin tapauksiin, joissa oma-apuisuus ei riitä sekä joissa yhteiskunnan apua pyydetään jos sitä todella tarvitaan. Ra-hoitus tapahtuisi valtion toimesta sään-nöllistä verotusperiaatetta noudattaen kootuilla varoilla. Voimassaolevan rahoi-

tuslain yritteliäisyydelle aiheuttamasta erikoisrasituksesta päästäisiin näin vapautumaan.

Työväenasiainvaliokunta totesi mietinnössään, että mikäli lapsilisiin tarvittavat varat jouduttaisiin hankkimaan normaalia verotustietä, olisi tulo- ja omaisuusveroa korotettava 28 %:lla. Mitä taas tulee sosiaaliselle huoltoperiaatteelle rakentuvan järjestelmän käyttöön ottamiseen, valiokunta katsoi, että näin laajan kysymyksen hyväksyminen edellyttäisi erittäin perusteellisia tietoja ja tutkimuksia. Koska tiedot olivat puutteelliset ja tutkimuksiin ei valiokunnalla ollut mahdollisuuksia sillä hetkellä, ja huomioonottaen tarvittavan 28 %:n veronkorotuksen, valiokunta esitti aloitteen hylkäämistä siten, että hallitus antaessaan uuden esityksen rahoituslaista ottaisi huomioon aloitteessa esitetyt näkökohdat. Hallituksen vuoden 1949 lopulla asettama lapsilisäjärjestelmän tarkistuskomitea tutkikin sitten mahdollisuutta vapauttaa työnantajat lapsilisämaksusta ja päätyi kielteiseen tulokseen.

Seuraava esitys koko voimassaolevan järjestelmän vesittämiseksi tapahtui syyskuussa 1951. Tällöin Junnilan ym. toivomusaloitteessa esitettiin lapsilisäjärjestelmää muutettavaksi siten, että kaikista lapsista maksettaisiin näiden syntyessä tuntuva kertakaikkinen avustus. Pysyvää, säännöllistä elatuslisää maksettaisiin vain niille perheille, joissa oli vähintään 3 lasta. Lapsen syntyessä maksettavan kertakaikkisen avustuksen suuruudeksi esitettiin 100 markkaa, ja elatuslisän suuruus olisi sama kuin silloinen lapsilisäkin eli 10 markkaa kuukaudessa lasta kohti. Kertakaikkisen avustuksen maksaminen oli täysin riippumaton perheen kulloisestakin lapsiluvusta. Ehdotetulla järjestelmällä olisi aloitteentekijöiden mukaan saatu vuosittain noin 60 miljoonan markan säästö voimassaoleeseen lapsilisäjärjestelmään verrattuna. Aloite lähetettiin työväenasiainvaliokuntaan, jonne se myöskin lopullisesti hautautui.

Vuonna 1958 tehtiin kaksi samansuuntaista toivomusaloitetta, joiden tarkoituksena oli puuttua voimassaolevaan lapsilisäjärjestelmään kokonaisuudessaan.

Edustaja Borg-Sundmanin ym. toivomusaloitteessa esitettiin, että yhteiskunnan taloudellinen tuki suuriperheisille ei silloisen järjestelmän puitteissa ollut riittävää. Tästä syystä olisi ryhdyttävä tutkimaan sellaisen järjestelmän aikaansaamista, että esitetty epäkohta tulisi poistetuksi.

Samaan suuntaan kävi myös edustaja Ehrnroothin ym. toivomusaloite. Aloitteessa mainittiin, että huomattava osa väestöstä oli aloitteen tekijän mielestä tyytymätön vallitsevaan järjestelmään, joka merkitsi lapsilisän saamista siitä riippumatta, oliko saaja sen tarpeessa vai ei. Aloitteen mukaan lapsilisälaki tulisi korvata laajennetulla perheavustusjärjestelmällä. Kumpikin toivomusaloite jäi valiokunta-asteelle.

Hallituksen supistamisesitykset 1953

Hallituksen supistamisesitysten lähtökohta oli vuonna 1953 selvästi taloudellista laatua, kuten hallitus perusteluissaan avoimielisesti tunnustikin. Sosiaalipoliittisia vaikuttimia ei niistä juuri löydy. Korean sodan aiheuttama korkeasuhdanne vientiteollisuudessamme oli päättynyt ja voimistunut kansainvälinen kilpailu oli saattanut talouselämämme vaikeuksiin. Hallitus katsoi nyt tässä tilanteessa muiden toimenpiteiden ohella välttämättömäksi puuttua myös lapsilisiin yleisen kustannustason alentamiseksi. Se toivoi vapauttamalla työnantajat lapsilisämaksusta voivansa vaikuttaa edullisesti kustannustason kehitykseen. Tällöin jäisi lähes 190 miljoonaa markkaa kohoavien vuosittaiten lapsilisämenojen rahoitus kokonaisuudessaan valtion harteille. Koska valtio ei silloisissa olosuhteissa olisi pystynyt ilman erikoistoimenpiteitä suoriutumaan näin suuresta velvoitteesta, ei hallitus nähnyt muuta mahdollisuutta kuin supistaa lapsilisämenoja.

Esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen mukaan lapsilisän määrä tulisi alentaa 120 markkaan vuodessa ja lapsilisään oikeutava ikäraja kuudestatoista viiteentoista vuoteen. Tämän lisäksi ehdotettiin lapsilisän suorittamista rajoitettavaksi siten,

että perheen ainoasta tai, jos perheessä oli useampia viittätoista vuotta nuorempia lapsia, vanhimmasta lapsesta suoritettaiisiin lapsilisää vain kolmen vuoden ikärajan asti. Esityksessä edellytettiin vielä tulo- ja omaisuusrajaa.

Työväenasiainvaliokunta katsoi voitansa puoltaa hallituksen esitystä vain sillä edellytyksellä, että ehdotetut toimenpiteet alentaisivat yleistä kustannustasoa, ja että samalla vältyttäisiin rasittamasta valtion taloutta. Valiokunnan käsityksen mukaan hallituksen muutosehdotuksen vaikutukset yleiseen kustannustasoon jäisivät merkitykseltään varsin vähäisiksi. Valiokunta esittikin, että eduskunta päättäisi hylätä hallituksen esityksen. Samoin suuri valiokunta asettui esitykseen nähden hylkääväille kannalle. Ensimmäisen eduskuntakäsittelyn jälkeen tuntui siltä, ettei esityksellä ollut suuriakaan mahdollisuuksia eduskunnassa.

»Monet perheet joutuisivat lapsilisähuononnuten jälkeen kunnalliseen köyhäinhoitoon. Onko tämä tie se, joka tuo parannuksen kustannuskriisiin. Vienti-teollisuuden kustannuksiin lapsilisämaksut vaikuttavat 1 %:n verran. On väitetty, että selluloosatontin tappio olisi 30 %. Pienellä maalla ei ole varaa kiristää leipäpyöriä lasten kohdalla.» (Tenhiälä)

Kun hallitus havaitsi eduskunnan viimein asenteen esitykseensä nähden, niin se välittömästi lähetti peruutuksen eduskunnalle.

Tuskin oli esityksen n:o 49 synnyttämä mielipiteiden vaihto asetunut, kun hallitus teki uuden yrityksen voimassaolleen lapsilisälain muuttamiseksi. Hallituksen uusi esitys n:o 97 annettiin eduskunnalle syyskuussa 1953. Jälleen todetaan, että yleisen kustannustason alentamiseksi olisi välttämätöntä poistaa työnantajilta velvollisuus suorittaa lapsilisämaksuja. Rahoitus jäisi tällöin valtion kannettavaksi, jonka takia lapsilisämenoissa oli saatava aikaan supistuksia. Ehdotetut toimenpiteet säästöjen aikaansaamiseksi noudattelivat aivan samaa linjaa kuin aikaisemmassakin esityksessä.

Valtiovarainvaliokunta ehdotti samoin perustein kuin työväenasiainvaliokunta esitykseen n:o 49 nähden mietinnössään hallituksen esityksen hylkäämistä.

»Nykytilanteessa valiokunnan käsityksen mukaan on välttämätöntä keskittyä harkitsemaan ja suorittamaan vain sellaisia toimenpiteitä, joilla on vaikeuksiin joutuneen vientiteollisuutemme kustannuksia alentava vaikutus. Tältä kannalta katsoen hallituksen ehdotus ei tunnu oikeaanosuneelta.»

Suuri valiokuntakin puolestaan yhtyi hylkäämisehdotukseen, mutta esitti, että lakia työnantajan lapsilisä- ja kansaneläkemaksusta muutettaisiin siten, että määrätty osa pientyönantajista pääsisi vapaaksi ko. maksun suorittamisesta.

Käsittelyn yhteydessä erityisesti hallituksen esittämä tulo- ja omaisuusraja heittäi keskustelua.

»Se, mitä täällä puhutaan rikkaitten saamista lapsilisistä, on aivan pötypuhetta ja asian hämäämistä. Jokainen tietää, ettei rikkailla miljoonamiehillä ole lapsilisään oikeuttavia lapsia. Nehän ovat vanhemmalla puolella ikää, jotka sellaisia tuloja saavat eikä rikkailla yleensääkään ole paljon lapsia. (Koivisto)

»Raja on aina keinotekoinen ja synnyttää vaikeita rajatapauksia. Täten kärjistettäisiin eri yhteiskuntaluokkien vastakohtia. Ihmisten elämä ei ole niin yksinkertaista, että voitaisiin kaikki asettaa määrättyihin pilttuihin, vaan jokaista tapausta on enemmän tai vähemmän käsiteltävä yksilöllisesti.»

»Varakkaat eivät tarvitse lapsilisää, se on selvää, mutta on eri asia, onko uhrattava yhtä paljon rahaa siihen, että näiltä jätetään pois lapsilisä, kun ei kuitenkaan voida osoittaa, että valtion kassaan jäisi mitään hyötyä tästä.» (Leivo-Larsson)

Hylkäämisestä jouduttiin äänestämään, kun edustaja Kaitila teki käsittelyn yhteydessä vastaehdotuksen, että olisi kiireellisesti valmisteltava ja saatava aikaan uusi ja parempi lapsilisäjärjestelmä kokonaisuudessaan. Suoritettua äänestyksessä eduskunta hylkäsi hallituksen lakiesityksen n:o 97.

Suuren valiokunnan mietinnön toinen osa, joka koski määrättyjen työnantajien vapauttamista lapsilisä- ja kansaneläkemaksusta, sen sijaan hyväksyttiin eduskunnassa. Tasavallan presidentti päätti kumminkin jättää sanotun lakiehdotuksen vahvistamatta. Eduskunta katsoi tästä syystä lakiehdotuksen rauenneeksi, mutta esitti samalla toivomuksen, että hallitus ryhtyisi kiireellisiin toimenpiteisiin sellai-

sen lainsäädännön aikaansaamiseksi, jolla pientyönantajat vapautettaisiin maksamasta lapsilisämaksua.

Tulo- ja omaisuusraja muutosesityksissä

Jo silloin, kun lapsilisälaki säädettiin eduskunnassa vuonna 1948, arvosteltiin rikkaiden tarvetta lapsilisiin.

»Kun hallituksen esityksen mukaan maksettaisiin lapsilisää kaikille, tulojen ja omaisuuden määrästä riippumatta, niin sosiaalisten periaatteiden mukaan tämä ei voi olla oikein. Onhan kiistattoman selvää, että suurten tulojen ja omaisuuksien omistajilla on taloudelliset mahdollisuudet huolehtia lastensa elatuksesta ja kasvattamisesta ilman lapsilisiäkin.» (Hallituksen esitys 163, Valtiovarainv. lausunto 11, eriävä mielipide III)

Tätä samaa ihmeteltiin myös edustaja Stenbergin ym. toivomusaloitteessa vuodelta 1950. Aloitteessa todettiin kysymyksessä olevan epäkohdan herättäneen oikeutettua arvostelua, koska kansan oikeustaju ei hyväksy sitä, että valtiovalan taholta tuetaan sellaisia perheitä, jotka eivät apua tarvitse.

»Epäkohta on herättänyt oikeutettua arvostelua, sillä kansan oikeustaju ei hyväksy sitä, että valtiovalan taholta tuetaan miljoonatuloja nauttivien ja suurten omaisuuksien haltijoiden perheitä.»

Varsinaista tulo- ja omaisuusrajaa ei aloitteessa ehdotettu käytännöllisten toteuttamisvaikeuksien takia. Sen sijaan esitettiin, että verotuksen yhteydessä perittäisiin suurituloisilta lapsilisä takaisin. Lausunnossaan valtiovarainvaliokunta ei voinut pitää johdonmukaisena aloitteessa suositeltua menettelyä. Samoin valiokunta oli sitä mieltä, että ehdotetulla perimismenettelyllä olisi monia teknillisiä vaikeuksia ja että valtion varojen säästö jäisi varsin pieneksi. Työväenasiainvaliokunta oli myös aloitteen hylkäämisen kannalla, ja niin sen kohtalo oli sinetöity.

Vuosittain 1.5—2.0 milj. markan vähennystä valtion lapsilisämenoiissa arveli hallitus saavuttavansa, mikäli sen lokakuun 13 päivänä 1950 antama esitys 106 tulisi hyväksytyksi. Esityksen antamisen tarpeellisuus johtui silloinkin valtion rahapulasta. Perusteluinaan esitykselle 106 hallitus lausui.

»Koska valtion talouden tasapainossa pitäminen vaatii menojen huomattavaa supistamista, on paikallaan että myös lapsilisämenoissa aikaansaadaan vähennystä, ja koska lapsilisä ei ole suurituloisille ja suurten omaisuuksien omistajille välttämättömän tarpeen vaatima, sen suorittaminen ei ole tarkoituksenmukaista.»

Esityksessä ehdotettiin lapsilisälakia muutettavaksi siten, että lapsilisää ei suoritettaisi suurituloisille tai suurten omaisuuksien omistajille. Verotettavien tulojen enimmäismäärä vastaisi 4000 markan verotettavaa tuloa vuonna 1950 toimituksessa tulo- ja omaisuusverotuksessa ja verotettavan omaisuuden enimmäismäärä olisi 7 1/2 kertaa suurempi. Mainitut rajat olisi porrastettu perheen lapsiluvun mukaan.

Työväenasiainvaliokunta epäili, että vähennys lapsilisämenoissa jäisi pienemmäksi kuin mitä hallituksen esityksessä arveltiin ennenkaikkea siksi, että tulo- ja omaisuusrajan käyttöön ottaminen tulisi lisäämään työtä ja kustannuksia. Tulo- ja omaisuusrajan soveltaminen voisi johtaa epäoikeudenmukaisuuksiin ja jopa kohtuuttomuuksiin, koska lapsilisäjärjestelmän käytäntöön ottaminen tapahtui alkujaan palkan lisän muodossa, joka monessa tapauksessa nyt menetettäisiin. Koska hallitus ei huomattavan sosiaalisten olojen muutoksen aiheuttavan ehdotuksensa tueksi ollut esittänyt tarpeeksi painavia perusteluja, valiokunta ehdotti esityksen hylkäämistä. Suuri valiokunta yhtyi siihen ja eduskunnalla oli nyt puheenvuoro.

»Tuloraja ei ole toimeentuloraja! Jos yhteiskunnassa erotetaan varakkaat ja varattomat perheet yhteiskunnan tukeen nähden, se olisi nähdäkseni helpommin toteutettavissa verotuksen tietä.» (Leivo-Larsson)

»Tässä on siis tarkoitus eliminoida pois miljonäärit. Mutta on tosiasia, että voidaan olla miljonäärejä ilman että on mitään korkeampaa verotettavaa tuloa. Ajattelien sellaisia, joilla on suuria pankkiobligatioita. Rahaa voi olla pankissa ilman, että se on verotettavaa.» (Weckman)

»Ratkaiseviksi lapsilisän saamiseen nähdän tulisivat ne olosuhteet, jotka vallitsivat kaksi vuotta sitten. Monet sellaiset perheet, joiden taloudellinen asema on kahden vuoden aikana niin heikentynyt, että ne lapsilisämaksun aikana olisivat sii-

hen oikeutetut, jäävät sitä vaille. Vaikka tarkoituksena on ollut, että se koskisi vain suurituloisia, niin käytännössä se ulottuu kaikkiin virkamiehiin jos molemmat avio- puoliset ovat työssä. Saavutetun oikeuden loukkaus, koska virkamiesten perhelisiä maksettiin kaikille virkamiehille.» (Saariaho)

»Tuloraja ei tee oikeutta. Esim. niin vauraassa kunnassa kuin Hollolassa vajaa kaksituhatta talollista on sellaisia, jotka eivät tulojensa vuoksi pääsisi tästä lapsilisästä osalliseksi, mutta sen sijaan suuri osa työläisperheistä, joissa sekä vaimon että miehen on pakko olla ansiotyössä, menettäisi tämän oikeutensa.» (Kajala)

Eduskunta joutui asiassa suorittamaan ensin äänestyksen kahden käsittelyssä esille tulleen ehdotuksen välillä, nimittäin edustaja Saaren ja edustaja Niukkanen. Edustaja Saari yhtyi muuten hallituksen esitykseen, mutta sillä lisäyksellä, että osoitettaisiin mahdollisuus anomusteitse saada lapsilisää silloin, kun anojan olosuhteet olivat muuttuneet ottaen huomioon vahvistetun tulo- ja omaisuusrajan, niin että lapsilisiä tulisi todelliseen tarpeeseen.

»Sosiaaliset menot ovat paisuneet tavattoman suuriksi, joten tarkistus on aiheellista. Silloin kun sosiaaliset menot ulotetaan niihin kansalaispiireihin, jotka niitä eivät tarvitse, on kaikki liikaa.»

Edustaja Niukkanen ehdotti, että lapsilisää alettaisiin suorittaa vasta toisesta lapsesta alkaen poikkeuksena invalidit. Ehdotusten välillä äänestettiin, jolloin edustaja Saaren ehdotus voitti. Voittanut ehdotus asetettiin hallituksen esityksen hylkäämistä kannattavan suuren valiokunnan mietintöä vastaan. Suoritetussa äänestyksessä eduskunta hylkäsi hallituksen esityksen 106. Samalla eduskunta lausui toivomuksen, että hallitus ryhtyisi tutkimaan lapsilisäjärjestelmässä ilmenneitä epäkohtia sekä mahdollisuuksia järjestelmän parantamiseksi.

Kun myös rahoituslain pidentäminen oli ajankohtainen ja kun hallituksessa oli ollut esillä kysymys ainoan lapsen jättämisestä lapsilisien ulkopuolelle, niin hallitus päätti asettaa komitean laatimaan ehdotuksia lapsilisäjärjestelmään mahdollisesti tehtävistä muutoksista. Tämä lapsilisäjärjestelmän toinen tarkistuskomitea puheenjoh-

tajansa Atte Pakkasen johdolla sai mietintönsä valmiiksi helmikuussa 1952. Mietinnössään komitea oli entisen järjestelmän kannalla, paitsi komitean puheenjohtaja, joka eriävänä mielipiteenään esitti tulo- ja omaisuusrajan käyttöön ottamista. (Komiteamietintö 1955: 34, 13)

Aikaisemmin puheena olleisiin hallituksen esityksiin n:o 49 ja n:o 97 liittyi edustaja Salmisen lakialoite. Aloitteessa kiinnitettiin huomiota hallituksen ehdotamaan 5000 markan tulorajaan. Tätä tulorajaa aloitteentekijä ei pitänyt oikeaan osuneena, koska ehdotettu tuloraja oli niin pieni, että sellaisetkin perheet, jotka tosiasiassa olisivat lapsilisien tarpeessa, jäisivät useasti niitä ilman. Tämän johdosta pitäisi aloitteen mukaan enimmäisraja olla 8000 markkaa hallituksen esittämän 5000 markan asemasta (N:o 49/1963). Työväenasiainvaliokunta esitti kummatkin aloitteet hylättäviksi.

Hallituksen antamaan sittemmin hylätyksi tulleeseen esitykseen n:o 97 liittyi myös seuraavat aloitteet:

Edustaja Ikosen ym. lakialoitteessa (N:o 121/53) ehdotettiin, että tuloraja määrättäisiin perheenjäsenten luvun mukaan. Lapsilisää ei maksettaisi, jos verotettava tulo perheenjäsentä kohden on 1000 markkaa vuodessa. Maksettavan lapsilisan suuruus pitäisi jättää ennalleen eli 144 markkaan vuodessa. Lisäksi lapsilisää tulisi maksaa 16 vuoden ikärajaan saakka eikä 15 vuoden ikärajaan, kuten hallitus ehdotti. Valtiovarainvaliokunta ehdotti lakialoitteen hylkäämistä.

Edustaja Prunnilan ym. lakialoitteessa (N:o 123/1953) ehdotettiin, että säännös työnantajain velvollisuudesta osallistua lapsilisälain kustannuksiin olisi sisällytettävä itse lakiin. Samaa lakien yhdistämistä ehdotettiin myös edustaja Leivo-Larssonin lakialoitteessa (N:o 124/1953).

Porrastettu tulo- ja omaisuusraja oli myös esillä edustaja Vennamon ym. lakialoitteessa (N:o 148/1954). Niiden perheiden osalta, joiden verotettavat tulot olisivat vuodessa 3000—4500 markan välillä, pitäisi lapsilisien suuruutta alentaa vuodessa 24 markkaa lasta kohden. Jos mainitut tulot olisivat 4500—6000 markkaa,

olisi alentamisen lisäksi poistettava lapsilisä ensimmäisen lapsen osalta kolmen ikävuoden jälkeen. Eduskunta hylkäsi lakialoitteen¹⁾.

Vuonna 1957 hallitus teki tulo- ja omaisuusrajasta uuden esityksen (Hallituksen esitys n:o 65/1957).

Lapsilisää maksettaisiin, kuten ennenkin, kaikille varallisuudesta riippumatta, mutta niiden vanhempien, joilla oli suuret tulot tai omaisuus, piti palauttaa lapsilisä takaisin valtiolle tulo- ja omaisuusverotuksen yhteydessä.

Hallituksen esitystä ei ehditty käsitellä tarkoitetuilla valtiopäivillä, ja näinollen se raukesi.

Ajatus verotuksen yhteydessä tapahtuvasta suurituloisten lapsilisien takaisin perimisestä tuli uudelleen esille ed. Siltaisen ym. toivomusaloitteessa vuodelta 1959. Tälläkin kerralla toivottu päämäärä jäi saavuttamatta. (Toiv.al. 216/1959).

Edustaja Vennamo teki uuden toivomusaloitteen vuonna 1960. Tällöin hän ehdotti lapsilisiin korotusta ja lapsilisien poistamista suurituloisilta käyttäen tulon määrittelyssä asianmukaista progressiota. Aloite jäi valiokunta-asteelle. (Toiv.al. 309/1960).

Edustaja Haran ym. toivomusaloitteessa vuodelta 1961 ehdotettiin, että lapsilisien määrä porrastettaisiin lasten lukumäärää ja perhekustannusten nousua vastaavaksi. Tässä porrastuksessa perheen varallisuus määräisi porrastuksen asteikon. Aloite jäi valiokunta-asteelle. (Toiv.al. 453/1961)

Kysymys lapsirajasta

Tulo- ja omaisuusrajan kannattajat vetosivat aina esityksissään siihen tosiasiassa, etteivät rikkaat tarvitse yhteiskunnan tukea lapsilisien muodossa ja varallisuusrajan avulla saavutettavaa säästöä lapsilisämenoissa korostettiin voimakkaasti. Samoin perustein lapsirajan puolesta puhujat vaativat muutosta vallitsevaan järjestelmään. Milloin esitettiin, että

lapsilisät jätettäisiin pois ainoalta lapselta, koska tällaisessa tapauksessa yhteiskunnan tuki tuntui turhalta, milloin taas, että ensimmäinen lapsi jätettäisiin järjestelmän ulkopuolelle jne. Tärkeänä painotettiin sitä, että lapsirajalla saavutettaisiin paljon helpommin säästöä lapsilisämenoissa kuin tulo- ja omaisuusrajan käyttööntöön ottamisella.

»Lapsiraja on onnistuneempi kuin varallisuusraja.» (Kauppi)

»Minusta yhden lapsen elättäminen ei koskaan muodostu vanhemmille niin rasokkaaksi taakaksi, etteivät he siitä aina selviydy. Toista on asia kun on useampia lapsia.» (Okko)

»Lapsiraja on Englannissa ja Ranskassa. Perusteluihin voi lisätä myös tulo- ja omaisuusverojärjestelmämme. Henkilö, joka verovuoden päättyessä on ollut avioliitossa vähintään kolme vuotta ja joka ei ole elättänyt verovuonna alaikäistä lasta, kuuluu toiseen veroluokkaan. Jos hänelle tänä aikana syntyy lapsi, siirtyy hän kolmanteen veroluokkaan, josta aiheutuva veronalennus voi nousta suuremmaksi kuin yksi lapsilisä, kun taas seuraavat lapset eivät tuota verotuksessa samanaista helpotusta.» (Hetemäki; Hall.es. 106/1950, eduskunnan pöytäkirja)

Tehokkaimmin vähennystä saataisiin aikaan silloin, kun samalla kertaa toteutettaisiin sekä lapsiraja että tulo- ja omaisuusraja. Useissa muutosaloitteissa olikin ehdotettu, että tulo- ja omaisuusraja olisi täydentämässä samanaikaisesti toteutettu lapsiraja. Mainittujen rajojen merkitystä korostetaan myös edustaja Borg-Sundmanin ym. toivomusaloitteessa vuonna 1950. (Toiv.al. 262/1950)

Aloitteessa mainittiin, että lapsilisäjärjestelmän liiallinen laajuus aiheutti suuren rasituksen valtiontaloudelle, ja siten myös veronmaksajille. Lapsilisien tarvetta yksilapsisten perheiden kohdalla oli aloitteen tekijöiden vaikeata ymmärtää, koska tällaiset perheet kolmen avioliittovuoden jälkeen saivat jo yleensä suuremman vähennyksen veroihin kuin mitä oli yhden lapsilisen määrä vuodessa. Supistamalla lapsilisen laajuutta siten, että sitä ryhdyttäisiin suorittamaan vasta toisesta lapsesta alkaen, arveltiin aloitteessa tällä toimenpiteellä saavutettavan valtion menoissa säästöä yli 40 miljoonaa markkaa.

1) Saman sisältöinen oli Vennamon lakialoite 116/1958, jota valiokunta ei käsitellyt.

Samoin oli aloitteen tekijöiden mielestä vaikeata todistaa yhteiskunnan tuen tarve korkeampien tulo- ja omaisuusluokkien kohdalla. Järjestelmän liiallinen laajuus aiheutti myös lisääntyvää painetta tuotteen hintoihin johtuen lapsilisämaksujen perimisjärjestelmästä työnantajilta. Aloitteessa uskottiin, että vapauttamalla pientyönantajat sekä alentamalla muiden työnantajien lapsilisämaksuusta koi-tuisi toimenpide hintojen alenemisen kautta viime kädessä kuluttajien hyväksi. Aloitteessa esille tuotujen seikkojen valossa toivoivat aloitteen tekijät, että hallitus ryhtyisi kiireellisesti tutkimaan mahdollisuuksia järjestelmän muuttamiseksi.

Työväenasiainvaliokunta käsitteli toivomusaloitteen samassa yhteydessä kuin hallituksen esityksen n:o 106. Valiokunta katsoi, että ehdotetun lapsirajan hyväksymisellä muutettaisiin koko järjestelmän luonnetta. Tällöin se ei enää olisikaan yleinen lasten aiheuttamien kustannusten tasausjärjestelmä, vaan se muodostuisi suurempien perheiden tukemuodoksi. Valiokunta ehdotti aloitteen hylkäämistä. (Hallituksen esitys 106/1950)

Edustaja Hetemäen ym. lakialoitteessa (No 92/1950) arvosteltiin hieman aikaisemmin samana vuonna annettua hallituksen esitystä. Aloitteen tekijät eivät voineet hyväksyä hallituksen ajatusta tulo- ja omaisuusrajasta. Jos tämän asemasta otettaisiin käyttöön lapsiraja, olisi ehdotuksen mukaan paljon paremmat mahdollisuudet saada aikaan oleellista säästöä lapsilisämenoissa.

»Lapsiraja ei koske läheskään niin ankarasti monilapsisiin perheisiin kuin hallituksen esitys tulorajasta. — —

Jos kerta pyritään valtion menojen pienentämiseen myös lapsilisämenoja vähentämällä, on sitä muutettava niin, että syntyy todellista säästöä ja tähän päästään maksamalla lapsilisää toisesta lapsesta alkaen. Säästöä n. puolet nykyisistä kustannuksista 4—50 miljoonaa.» (Hetemäki ym)

Niinpä lakialoitteessa ehdotettiin, että lapsilisää suoritettaisiin vasta toisesta lapsesta alkaen. Perheen varallisuudella ei tässä asiassa olisi mitään merkitystä.

Kumminkin lapsilisää tulisi suorittaa myös ensimmäiselle lapselle silloin, kun lapsi oli täysin orpo tai yksin äitinsä huollettavana tahi kun hänen isänsä oli invaliidi tai muutoin pysyvästi työkyvytön. Lakialoite käsiteltiin yhdessä edellä mainitun ed. Borg-Sundmanin ym. toivomusaloitteen kanssa, ja tuli hylätyksi samoin perustein.

Eduskunta oli elokuussa 1957 vastauksessaan hallituksen esitykseen n:o 66, joka koski vuoden 1957 lapsilisämaksujen viimeisen neljänneksen suorittamisan siirtämistä, lausunut mielipiteenään, ettei valtiontalouden tasapainoon saattamiseksi ollut perusteltua aihetta nimenomaan aina ensi kädessä ryhtyä rajoittamaan lapsilisien suomaa sosiaalista turvallisuutta. Tuskin oli ehtinyt kuukautakaan kuluu mainitusta vastauksesta, kun hallitus oli jo unohtanut sen.

Yrittäessään syyskuussa 1957 saada tasapainoon vuoden 1958 tulo- ja menoarviota katsoi hallitus välttämättömäksi puuttua myös jälleen kerran lapsilisiin (Hallituksen esitys 79/1957). Koska lapsen aiheuttamat kustannukset rasittivat hallituksen käsityksen mukaan vähiten sellaisia perheitä, joilla oli vain yksi lapsi huollettavanaan, hallitus esitti, että lapsilisä poistettaisiin mainituilta perheiltä. Lapsilisan poistaminen ainoalta lapselta tietäisi hallituksen arvion mukaan noin 33 milj. markan vähennystä lapsilisämenoissa. Määrätyissä tapauksissa kuitenkin lapsilisää voitaisiin sosiaalilautakunnan harkinnan perusteella suorittaa myös ainoan lapsen osalta (Hallituksen esitys 79/1957).

Koska hallituksen tarkoituksena oli kaventaa pysyväisesti lapsiperheiden yhteiskunnan taholta saamaa tukea ja tämän kautta muuttaa lapsilisäjärjestelmässä omaksuttua perhekustannusten tasoitusperiaatetta, ei työväenvaliokunta voinut hyväksyä hallituksen esitystä. Lisäksi valiokunta vetosi siihen tosiasiaan, että ensimmäisen lapsen syntyminen perheeseen aiheuttaa suhteellisesti suurimmat kustannukset. Suuri valiokunta oli samaa mieltä, ja eduskunta hylkäsi esityksen. 1960-luvulla ei enää ole ilmestynyt hallituksen esityksiä, jotka erilaisten rajoi-

tusten käyttöön ottamisella olisivat pyrkineet saamaan aikaan säästöjä lapsilisämenoissa.

Hylätyksi tuli myös edustaja Procopén lakialoite vuonna 1958. Samoin kuin hallitus vähän aikaisemmin oli ehdottanut lapsilisän poistamista ainoalta lapselta, niin ed. Procopén lakialoitteessa ehdotettiin samaa asiaa (Lakialoite 114/1958).

Suuntana porrastus

Porrastuskysymyksiä kohtaan on lapsilisäjärjestelmämme alkuvuosista lähtien osoitettu suurta mielenkiintoa. Kuitenkin 1950-luvun porrastusajattelun kärki oli suuntautunut lähinnä tulo- ja omaisuusrajaan tai lapsirajaan. Vasta 1960-luvun alussa päästiin niin pitkälle, että ryhdyttiin kiinnittämään huomiota yhä enenevässä määrin porrastuksen toiseen vaihtoehtoon, porrastettuihin lapsilisiin.

Maaliskuussa 1962 hallitus antoi esityksen siirtymisestä porrastettuihin lapsilisiin. (Hallituksen esitys 9/1962).

»Kun valtion tuloverotuksessa lapsenhuoltajaa verotetaan lievimmän veroluokan mukaan, saa hän ensimmäisestä lapsestaan tuntuvasti suuremman veronalennuksen kuin sitä seuraavista. Tästä johtuu, että ensimmäisen lapsen aiheuttamasta kulutuksen painumasta on valtion toimenpitein katettu suurempi osa kuin seuraavien lasten aiheuttamasta kulutustason alenemisestä. Valtion antaman lisätuen tarve on tämän vuoksi suurempi useampilapsisten perheiden kohdalla.»

Eduskunta hyväksyi esityksen saman vuoden toukokuussa. Eduskunnassa käydettiin porrastuskeskustelun yhteydessä runsaasti puheenvuoroja.

»Porrastettu lapsilisiä tekee oikeutta vähävaraisille, lapsirikkaille perheille paremmin kuin nykyinen.» (Siltanen)

»Tämä on tärkein epäoikeudenmukaisuus, kun köyhien ensimmäistä ja toista lasta ei pidetä samanarvoisina kuin ehkä huomattavasti suurempia tuloja nauttivien monilapsisten perheiden lapsia. Maassamme on yli 89 000 perhettä ja näissä yli 178 000 ensimmäistä ja toista lasta, jotka jäävät nyt pienemmälle lapsilisälle kuin varakkaiden perheiden kolmannet ja sitä seuraavat lapset.» (Torvi)

»Ksilyksiset perheet elävät toisaalta veropoliittisessa suosituimmuusasemaan.» (Rautkallio)

»Verohelpotusten perustelu on huono, koska esimerkiksi ne äidit, jotka yksinään joutuvat huoltamaan yhtä tai kahta lasta, ovat useimmissa tapauksessa niin pienituloisia, etteivät joudu ollenkaan valtion veron alaisiksi, eivätkä saa siis tällä tavalla mitään etua. Perheen ensimmäinen lapsi asetetaan huonompaan asemaan kuin toinen ja kolmas.» (Rosnell)

»On välttämätöntä jos sosiaalista oikeudenmukaisuutta halutaan noudattaa se, että lapsiluvun kasvaessa myöskin se tuki, joka yhteiskunnalta tulee, lisääntyy. Missä lapsia eniten, siellä annettava varoja eniten.» (Pekkanen)

»Näin siirrytään lapsen kohdistuvasta avustuksesta perheeseen kohdistuvaan avustukseen. Lapset eivät ole tasa-arvoisia.» (Rosnell)

»Porrastus tietäisi kuitenkin huomattavaa parannusta nimenomaan syrjäseutujen lapsirikkaille perheille. Lapin lääni saisi tästä uudesta lisäyksestä porrastettuna lapsilisinä lähes 31 %, Oulun lääni 30,3 %.» (Koivisto)

Maaliskuun aikana, jolloin tulevasta muutoksesta oltiin tietoisia, ehdittiin ennen hallitusta esittää kaksikin porrastukseen liittyvää aloitetta. Edustaja Siltasen ym. toivomusaloitteessa (N:o 735/1962) todettiin, että huolimatta yhteiskunnan tuesta lapsirikkaat perheet usein edelleen olivat suuremmissa vaikeuksissa kuin muut. Aloitteen tekijät toivoivat, että hallitus ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin perhekustannusten helpottamiseksi vähävaraisten, lapsirikkaitten perheiden osalta. Tällaisina toimenpiteinä saattaisi tulla kysymykseen joko lapsilisän määrän asteittainen korotus perheen lapsimäärän kasvaessa taikka verohelpotukset.

Edustaja Koiviston ym. lakialoitteessa (N:o 292/1962) kannatettiin siirtymistä erittäin jyrkkään porrastukseen. Aloitteessa perusteltiin tätä sillä, että perheen kustannukset eivät nouse tasaisesti lapsiluvun lisääntyessä, vaan ne kasvavat hyvinkin jyrkästi.

»Kulutumahdollisuuksien painumasta tasataan suoritettujen tutkimusten mukaan erilaisilla perhepoliittisilla toimenpiteillä nykyisin vain n. 20—25 %. Tässä on otettu huomioon lapsiperhelisät sekä verohuojennukset. Mitä useampia lapsia perheessä on, sitä pienemmäksi jää tasauksen osuus. Vajavaiset kulutusmahdollisuudet pienenevät erittäin jyrkästi lapsiluvun kasvaessa.» (Rautkallio)

»Yksistään suuremman asuntotarpeen vuoksi asuntokustannukset nousevat hyvinkin jyrkästi perheen suuretessa. Monilapsisissa perheissä on usein enemmän sairaustapauksia, minkä lisäksi perheenhuoltajatkin yleensä ovat vanhempia, sairaalloisempia ja työkyvyltään heikompia.» (Koivisto)

Aloitteen tekijöiden ehdottama porrastusasteikko oli seuraava. Ensimmäinen lapsi saisi lapsilisää 168 mk vuodessa, toinen 192 mk, kolmas 228 mk, neljäs 276 mk, viides 336 mk, kuudes 408 mk jne. Kymmenes ja jokainen sitä seuraava lapsi saisi 1090 mk vuodessa. Ehdotus jäi valiokunta-asteelle. Samantyyppinen ehdotus oli esillä myös silloin, kun halli-

tuksen esitystä käsiteltiin eduskunnassa, mutta sekin tuli hylätyksi.

Vuonna 1963 tehtiin lakialoite, jonka tarkoituksena oli hieman muuttaa voimassaolevaa porrastusta. Tässä edustaja Siltasen ym. lakialoitteessa (N:o 139/1963) haluttiin, että porrastus ulottuisi aina viidenteen lapseen saakka. Ehdotus hylättiin.

Huolimatta lapsilisäjärjestelmään alusta lähtien kohdistuneesta paineesta niiden muutosesitysten luku, jotka ovat menneet läpi eduskunnassa, on pieni verrattuna yritysten määrään. Niinpä meillä vielä tänäänkin pääpiirteissään noudatetaan sitä alkuperäistä lakia, joka vuonna 1948 astui voimaan.